

LEERLINGEN EN DE RELEVANTIE VAN GESCHIEDENIS

Aanzetten tot een betekenisvol curriculum

Geschiedenisdag 2019 – ICLON/Universiteit Leiden
Dick van Straaten
Lerarenopleiding Geschiedenis BA/MA
Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding

Hogeschool van Amsterdam

Digitale geletterdheid

Engels

Nederlands

Rekenen & Wiskunde

Burgerschap

curriculum.nu

onderwijs
2032

Bewegen & Sport

Kunst & Cultuur

Mens & Natuur

Mens & Maatschappij

Geschiedenisonderwijs in beweging

Vereniging van docenten
geschiedenis en staatsinrichting in Nederland

Bij de Tijd 3

Geschiedenisonderwijs voor de toekomst

☰ Menu | nrc.nl > [abonneer](#)

Destilleer hier maar eens een curriculum uit

BIJ DE TIJD 3 (curriculumvoorstellen VGN, 2018):

‘Gepleit wordt voor een uitwerking van een curriculum:

- waarin verschillende typen **bestaansverhelderende vragen** een grote rol spelen
- waarin **diachrone thema’s** een grote rol spelen
- waarin ruimte is voor de vraag wat de **inhoud van lessen betekent voor de leerling** en zijn plaats in de samenleving
- waarin de **hedendaagse wereld** in de lessen [wordt] verbonden met **historische lesonderwerpen**’ (p. 9-10)

‘Een totaal nieuwe aanpak van de bovenbouw. Geen oriëntatiekennis (tijdvakken) meer in het examenprogramma, maar historisch denken en redeneren aan de hand van **betekenisvolle** en **bestaansverhelderende diachrone thema’s**.’ (p. 10)

Diachrone thema's, bestaansverheldering, verleden-heden-relaties, betekenisvolle vragen....**voor de historische contexten geldt dat niet.**

Historische context: Steden en burgers in de Lage Landen 1050 – 1700

1. Wat maakte de opkomst van een stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten mogelijk (1050–1302)?

2. Welke invloed hadden sociaaleconomische en politieke ontwikkelingen op de positie van de stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten (1302-1602)?

3. In hoeverre bepaalde de burgerij de ontwikkelingen in de Republiek in de Gouden Eeuw (1602-1700)?

Inventariserende vragen, geen problematiserende vragen

Een tamelijk willekeurige periodisering.

Wat is het doel?

N.B.: Historische kennis is onontbeerlijk voor goed geschiedenisonderwijs. Zonder kennis geen begrip. Maar hoe gaan we van 'historisch context' naar 'Bij de Tijd'?

Aannames in deze discussie over het geschiedenisonderwijs:

- Geschiedenis heeft onvoldoende relevantie voor leerlingen.
- Geschiedenis wordt relevant voor leerlingen als gewerkt wordt met relevante vraagstukken en bestaansverhelderende thema's.

Doelen van deze presentatie:

1 In hoeverre worden deze aannames ondersteund door empirisch onderzoek?

2 Als deze aannames inderdaad empirische grond hebben, hoe geef je geschiedenisonderwijs vorm dat uitgaat van relevante vraagstukken en bestaansverhelderende thema's?

**CONNECTING PAST,
PRESENT AND FUTURE**

THE ENHANCEMENT OF
THE RELEVANCE OF
HISTORY FOR STUDENTS

Dick van Straaten

Gegevens die
gepresenteerd
worden komen
uit eigen
onderzoek.

Digitaal
beschikbaar

Aanname 1 | relevantie: de mening van leerlingen

Onderzoek 1500 Britse onderbouwleerlingen, 13-14 jaar (Haydn & Harris 2010).

'I think it is in the curriculum because people need to learn about it.'

'It's just storing information that has already happened and won't help me in my future life.'

'It helps you on quiz shows and pub quizzes.'

'So if you dig something up in the garden you know what it is.'

'They don't tell us why.'

Weinig verwijzingen naar 'verklaren heden' of 'historische vaardigheden'.

Leerlingen die wél 'nut' zien, komen meestal uit bij 'leren van fouten uit het verleden' of 'voor beroepen als geschiedenisleraar'.

Aanname 1 | relevantie: de mening van leerlingen

Onderzoek onder 500 leerlingen uit vmh-1 en vmh-4 van 10 scholen
(Wilschut, 2013).

	NUTTIG	LEUK
Geschiedenis	2.8	3.3
Aardrijkskunde	2.9	2.7
Wiskunde	3.7	3.1
Economie	3.9	3.1
Engels	4.1	3.5

1 = zeer mee oneens
2 = mee oneens
3 = neutraal
4 = mee eens
5 = zeer mee eens

(Wilschut 2013); alle leerjaren; gemiddelde scores:

1 = zeer mee oneens; 2 = mee oneens; 3 = neutraal; 4 = mee eens; 5 = zeer mee eens

Naam of nummer: _____

Klas: _____

Leeftijd: _____

Omcirkel: vmbo / havo / vwo

Omcirkel: man / vrouw

Wat was je laatste rapportcijfer voor geschiedenis? _____

1 Deze vragenlijst gaat over wat jij vindt van het vak geschiedenis. Kruis telkens het vakje aan dat het meest bij jou past. Kruis één vakje aan en niet twee. Sla geen vragen over.

2 Er zijn vragen waarin staat dat iets NIET zo is of waarin staat dat je ergens WEINIG aan hebt. Let dan goed op wat je invult. Bijvoorbeeld vraag 1: *Ik geloof dat geschiedenis maar weinig nut heeft.* Als je 'mee eens' invult, dan vind je dat geschiedenis WEINIG nut heeft. Vul je 'mee oneens' in, dan vind je dat geschiedenis WEL nut heeft.

		Helemaal mee oneens	Mee oneens	Beetje mee oneens	Beetje mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
1	Ik geloof dat geschiedenis maar weinig nut heeft.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2	Geschiedenis heeft niets te maken met hoe ik mij gedraag.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3	Ik merk bij andere vakken dat ik wat aan geschiedenis heb.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4	Als je wilt weten wat er in de toekomst gaat gebeuren, heb je weinig aan geschiedenis.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5	Geschiedenis helpt ons niet om problemen van nu op te lossen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6	Door geschiedenis zie je beter hoe de wereld er later uit kan zien.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7	Door geschiedenis leer ik woorden kennen die ik ook nu nog kan gebruiken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De lijst gaat door op de volgende bladzijde.

1
ardering relevantie
siedenis neemt toe
armate leerlingen
der worden

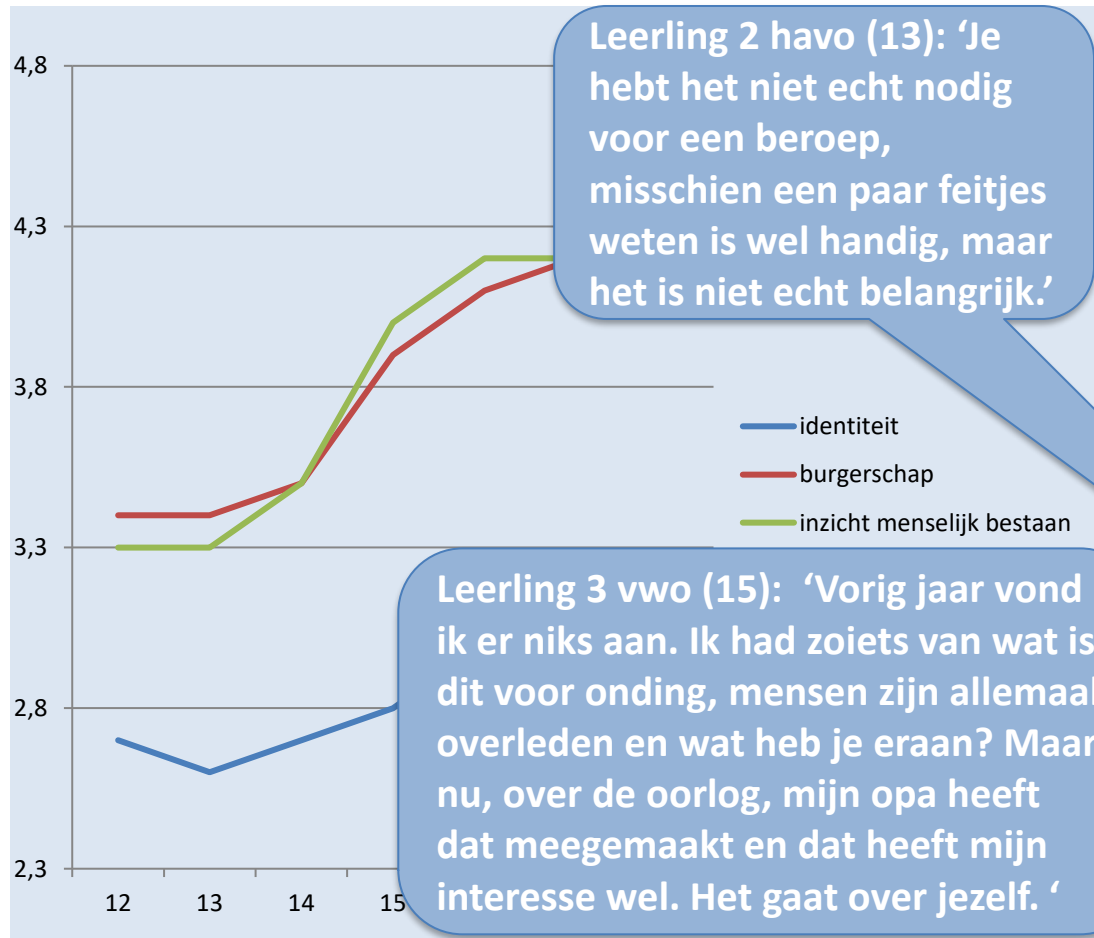
ntiteitsvorming
ort relatief laag.

delijke 'knik' 13 jaar

klaringen?

Aanname 1 | relevantie: de mening van leerlingen

1459 leerlingen, 12-18 jaar, 29 scholen

Leerling 2 havo (13): 'Je hebt het niet echt nodig voor een beroep, misschien een paar feitjes weten is wel handig, maar het is niet echt belangrijk.'

Leerling 3 vwo (15): 'Vorig jaar vond ik er niks aan. Ik had zoiets van wat is dit voor onding, mensen zijn allemaal overleden en wat heb je eraan? Maar nu, over de oorlog, mijn opa heeft dat meegemaakt en dat heeft mijn interesse wel. Het gaat over jezelf.'

Leerling 5 havo (17): 'Ik vind het gewoon raar als je die dingen niet weet, dingen die je jaarlijks hoort, bijvoorbeeld over de Tweede Wereldoorlog, of slavenbeelden, dat je geen inzicht hebt waarom het daar staat.'

Factor 'leeftijd' bevestigd door interviews met leerlingen

Aanname 1 | relevantie: de mening van leerlingen

CONCLUSIE:

Leerlingen vinden geschiedenis niet bepaald nuttig, al zijn er verschillen tussen onderbouw- en bovenbouwleerlingen.

Dat zou pleiten voor een aanpak met relevante thema's die leerlingen wat kunnen leren over zichzelf en de huidige samenleving.

Wat is hierover bekend? Gaan leerlingen door zo'n aanpak de relevantie van geschiedenis meer inzien? En wat vinden zij en docenten van zo'n aanpak?

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

Lessen rond migratie en integratie in verleden en heden.

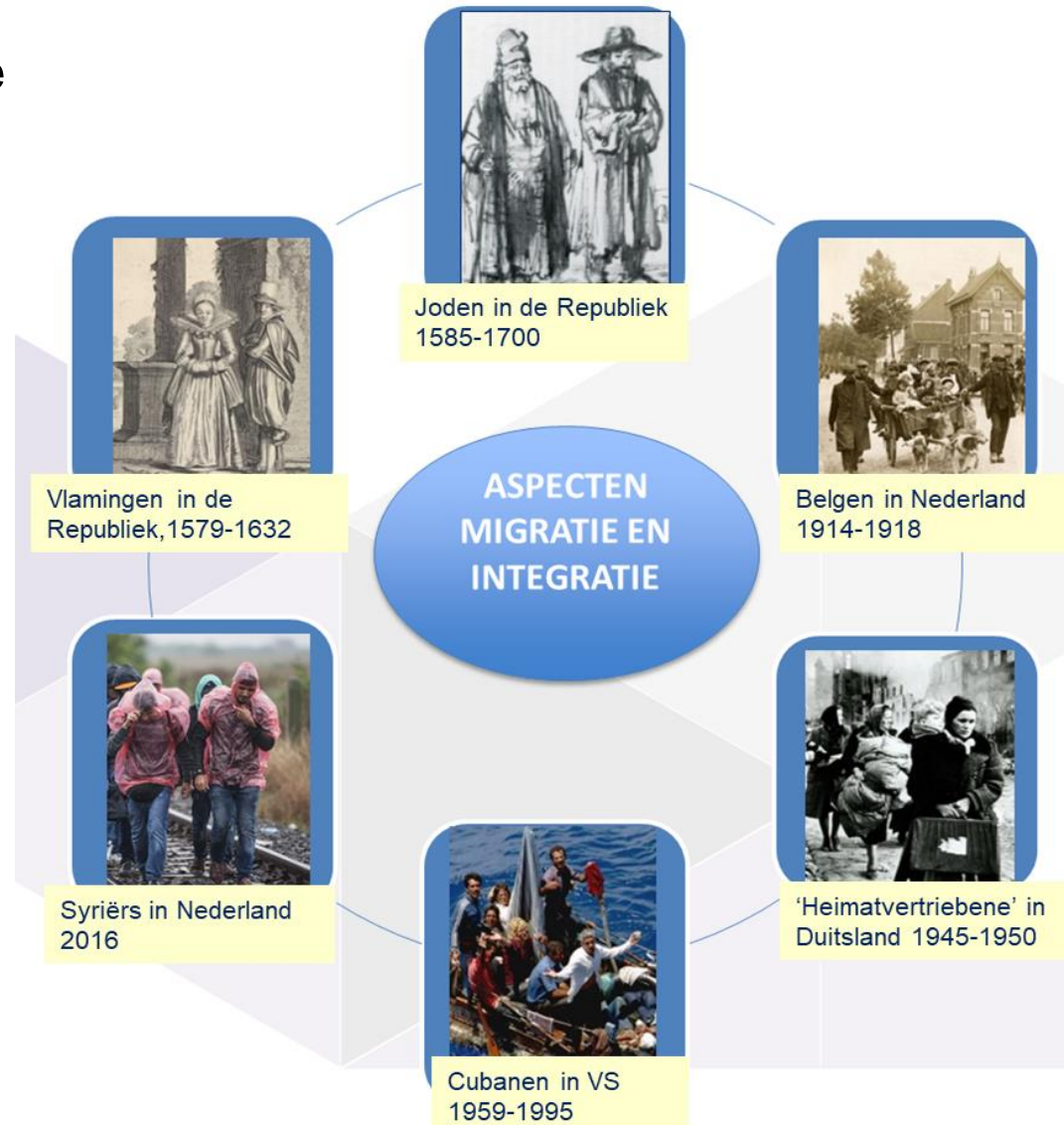
18 scholen, 39 klassen
bovenbouw h/v, 733 leerlingen

Conditie 1

Leerlingen vergeleken de historische en hedendaagse casussen aan de hand van generieke vragen.

Conditie 2

Leerlingen bestudeerden alleen de historische casussen zonder vergelijkingen te maken aan de hand van generieke vragen.

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

RESULTATEN:

1 Leerlingen in **conditie 1** gingen door de lessenserie (casusvergelijkingen heden-verleden) de **relevantie** van geschiedenis **meer inzien** dan leerlingen in conditie 2 (geen casusvergelijkingen, geen heden-verleden).

2 In een kennistoets over de historische casussen scoorden de leerlingen in conditie 1 even hoog als leerlingen in conditie 2. Aandacht voor **verleden én heden** leidt dus **niet tot kennisvermindering**.

CONCLUSIE:

Er is een empirische basis voor aanname 2. Wel meer onderzoek nodig, met andere thema's.

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

Wat vonden leerlingen en leraren van de casus-vergelijkende aanpak?

444 leerlingen en 15 leraren vulden vragenlijsten in. Interviews met 22 leerlingen en 4 leraren.

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

VRAGEN OVER THEMALESSEN MIGRATIE	CON. 1 444 LL. casus-vergelijking
1 Lessen over onderwerpen uit verschillende tijden zijn verwarrend.	2,6
2 Werken met een thema door de tijd heen is moeilijker dan gewone geschiedenis.	2,4
3 In de lessen zaten zoveel verschillende onderwerpen dat het moeilijk was om ze te begrijpen.	2,5
4 Ik heb liever geschiedenis op de manier van het project dan op de gewone manier.	2,7

1 = zeer mee oneens
2 = mee oneens
3 = neutraal
4 = mee eens
5 = zeer mee eens

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

Int.: *Vind je dat geschiedenis over het verleden moet gaan of over verleden en heden?*

Interesse/
motivatie

L1 (vr., H5, 17): 'Ik vind wel als je geschiedenis én nu doet, dat mensen geïnteresseerder zijn, omdat ze ook dingen herkennen. Als je alleen ge doet dan vinden de meesten het minder interessant. Ik vind het zelf ook als het met nu te maken heeft.'

Helpt bij
leren

L2 (m., H4, 16): 'Ja, meer vergelijkingen met tegenwoordig. Het interesseert me eigenlijk ook niet welke koning er is doodgestoken in de 13^e eeuw nu veel minder uit. Als het actueler is blijft het ook meer hangen van weten. Je begrijpt het dan sneller dan als je het gewoon leest.'

Begrip/oriëntatie
op heden

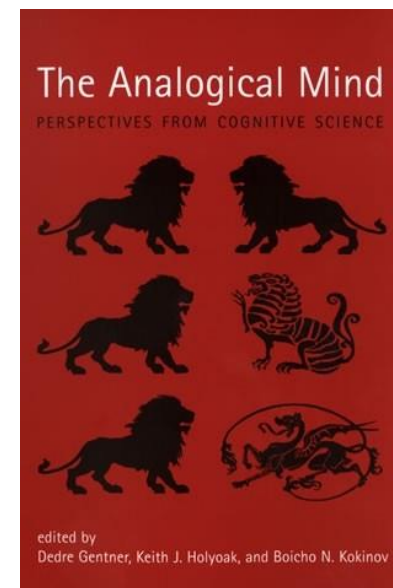
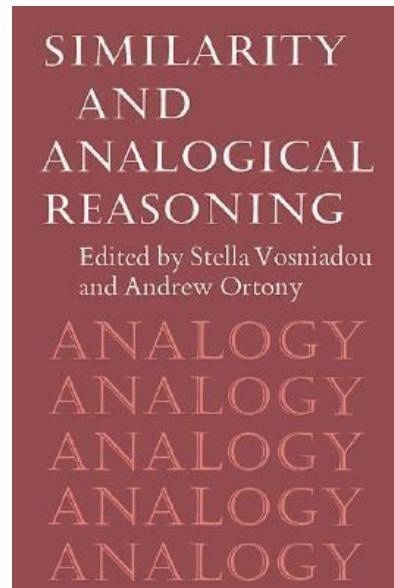
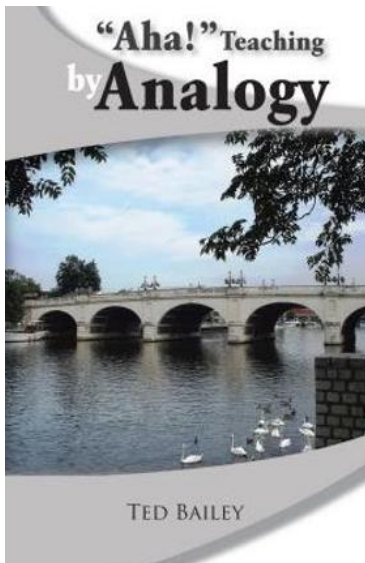
L3 (m. V6, 17): Ik vond het wel nuttig om het migratieprobleem van nu te begrijpen. Als je ziet hoe men dat vroeger aanpakte, dan kan je ook beter begrijpen hoe dat nu aan te pakken. Ik denk dat dat nut heeft.

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

In de interviews gaven leerlingen in conditie 1 aan baat te hebben bij het vergelijken van voorbeelden met behulp van generieke begrippen en vragen.

Dit komt overeen met omvangrijk leercognitief onderzoek naar de effectiviteit van casus-vergelijkend en conceptueel leren (Alfieri et al., 2013, Gentner et al., 2003)

Analoog leren gebruikelijk bij beta-vakken, maar veel minder bij alfa-vakken.

Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

Mening van leraren (N= 15) over de casus-vergelijkende aanpak.

VRAGEN OVER THEMALESSEN MIGRATIE	GEM. SCORE
1 De casus-vergelijkende aanpak is haalbaar in de bovenbouw van havo en vwo.	4,5
2 De casus-vergelijkende aanpak is haalbaar in de onderbouw van havo en vwo.	3,6
3 Ik ben van plan de casus-vergelijkende aanpak vaker in mijn lessen te gebruiken.	3,9
4 De casus-vergelijkende aanpak moet onderdeel gaan uitmaken van het centraal eindexamen geschiedenis.	4,0

1 = zeer mee oneens
2 = mee oneens
3 = neutraal
4 = mee eens
5 = zeer mee eens

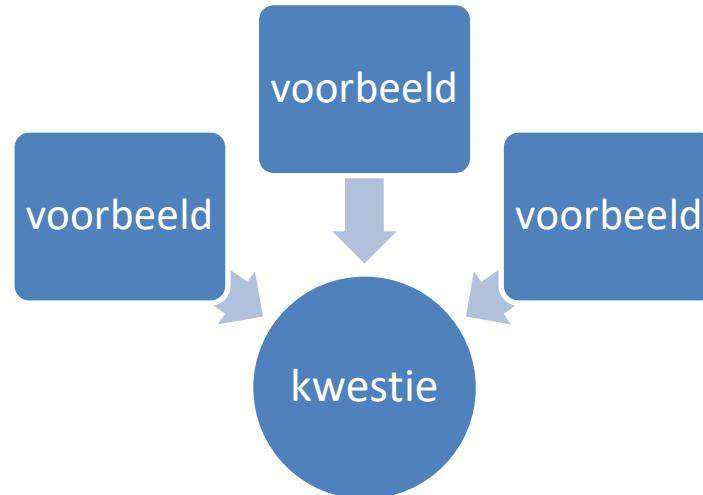
Aanname 2 | relevantie door bestaansverhelderende thema's

Leerlingen en leraren willen het liefst een combinatie van de 'oude' en 'nieuwe' aanpak. In de onderbouw tijdvakkenkennis, in de bovenbouw relevante thema's met oriëntatie op het heden.

ONDERBOUW:
chronologisch-
thematische ordening

BOVENBOUW:
thema's met casussen uit
verleden en heden die
vergeleken worden

Doel 2 van deze presentatie:

Nu de aannames inderdaad empirische grond hebben, hoe geef je geschiedenisonderwijs vorm dat uitgaat van relevante vraagstukken en bestaansverhelderende thema's?

Vormgeving | bestaansverhelderende thema's

Het begint bij 'essentiële vragen'

Niet-essentiële vragen

Welke artistieke symbolen werden gebruikt door de Inca's?

Welke maatregelen namen de Jacobijnen in 1793?

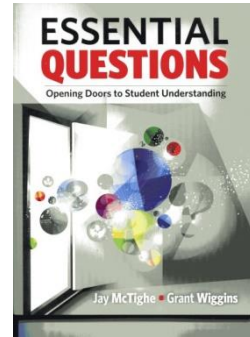
Waarom pleegde Von Stauffenberg in 1944 een aanslag op Hitler?

Essentiële vragen

Hoe kun je aan kunst zien met wat voor cultuur je te maken hebt?

Waardoor maken revoluties vaak een radicale fase door?

Wat zouden voor jou in dergelijke situaties redenen zijn om te zeggen 'tot hier en niet verder'?

Vormgeving | relevante thema's die oriëntatie op heden bieden

Kenmerken van 'essentiële vragen'

- Hebben een open einde.
- Roepen op tot nadenken en discussie.
- Activeren hogere-orde-denken.
- Wijzen op belangrijke ideeën die bruggen slaan tussen contexten.
- Geven aanleiding om weer nieuwe vragen te stellen.
- Vragen niet slechts om een antwoord, maar ook om argumenten.
- Zijn vragen die je steeds opnieuw kunt stellen.

Vormgeving | bestaansverhelderende thema's

Voorbeeld 1

Lessen voor 3 havo over tijdvak 10.

Leerlingen kregen eerst uitgelegd wat een 'analogie' is.

Vervolgens pasten ze dat toe op enkele eenvoudige voorbeelden.

Daarna ging de les over de deling van Duitsland en Korea.

(lesmateriaal voor leerlingen: afbeeldingen van Colosseumgevechten)

**Wat is hier
zichtbaar?**

**Wat zou hier de
analogie bij kunnen
zijn?**

(lesmateriaal voor leerlingen: afbeeldingen van kickboks- en voetbalwedstrijden in grote stadions)

**‘Brood en
spelen’**

(lesmateriaal voor leerlingen: afbeeldingen van de muur tussen Noord- en Zuid-Korea en de Berlijnse Muur)

**Ijzeren
Gordijnen**

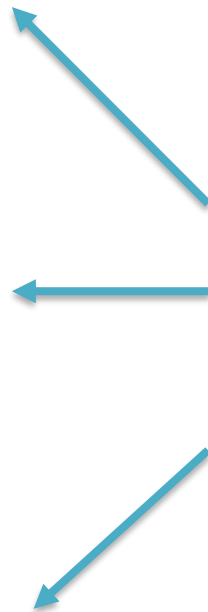

Vormgeving | bestaansverhelderende thema's

Vergelijking tussen Duitse en Koreaanse deling leidde tot essentiële vragen:

- Wat zijn motieven voor het bouwen van scheidsmuren?
- Waardoor kunnen scheidsmuren zo lang blijven bestaan?
- Wat zou kunnen leiden tot opheffing van scheidsmuren?

Afbeeldingen van de Chinese Muur, van muren in Belfast en van de muur in Israël)

- Wat zijn motieven voor het bouwen van scheidsmuren?
- Waardoor kunnen scheidsmuren zo lang blijven bestaan?
- Wat zou kunnen leiden tot opheffing van scheidsmuren?

Vormgeving | bestaansverhelderende thema's

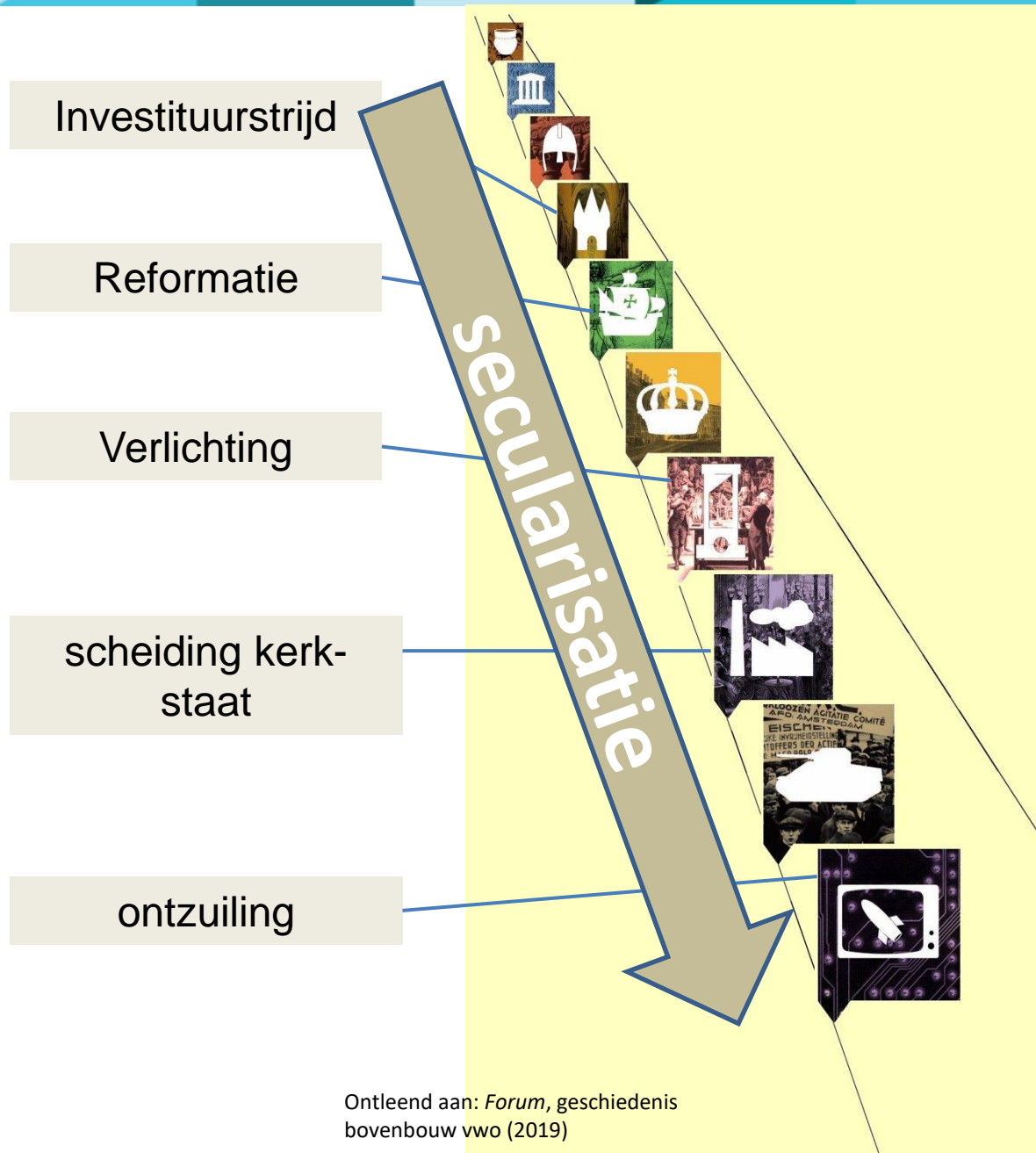
Voorbeeld 2

Waarvoor is de rol van religie in de Nederlandse samenleving kleiner geworden?

Diachrone lijnen:
ontwikkelingen
door de tijd

Kenmerkende
aspecten
gebruiken

Prognoses over
wat mogelijk gaat
gebeuren.

Vormgeving | relevante thema's die oriëntatie op heden bieden

Voorbeeld 3

Hoe kunnen we 'terreur in de geschiedenis' gebruiken om hedendaagse terreur beter te begrijpen?

Foto van bomaanslag in
Belfast, 1972

Foto van aanslag in trein
Madrid, 2004

Het gaat hier niet echt om diachrone ontwikkelingen.

Eerder om analogieën die kenmerken van terreur blootleggen:

- 1 heilige overtuiging
- 2 geen andere middelen
- 3 angst zaaien
- 4 symbolische doelen
- 5 openbaarheid/aandacht

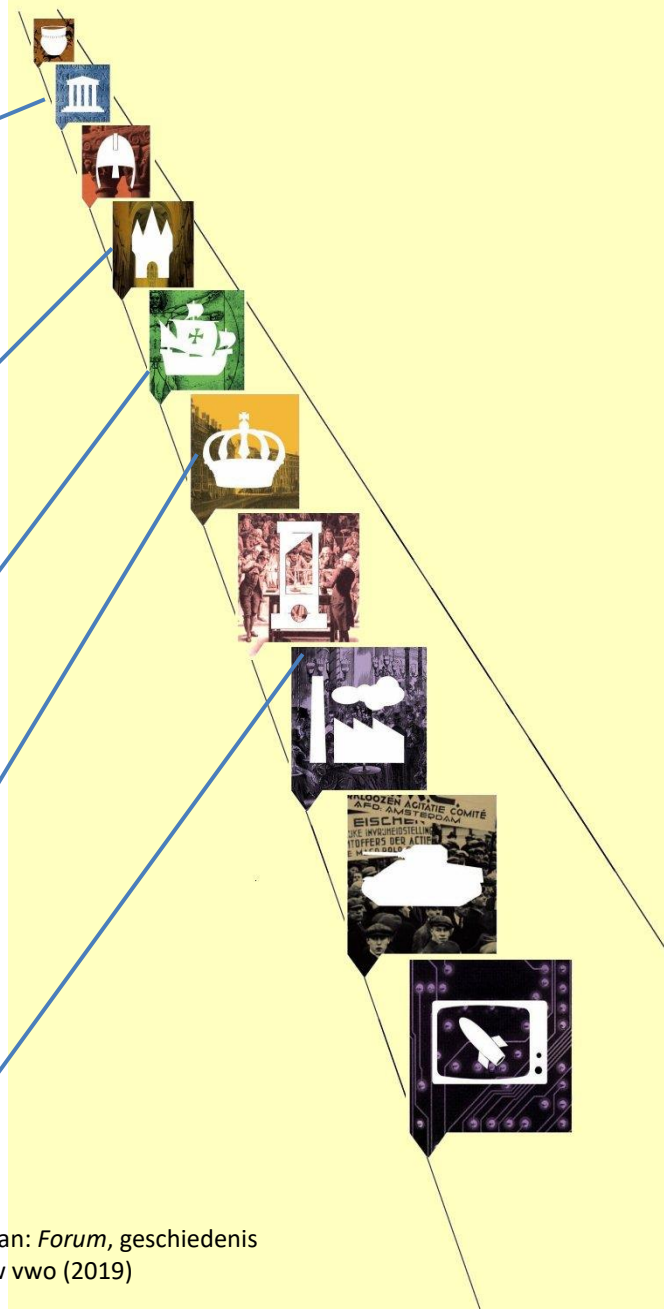
Sicarii: Joodse 'dolkmannen' tegen de Romeinen, ca 70

Assassijnen, 11^e eeuw: sjiitische terreur tegen soennieten

Uitmoording Naarden, 1572

Buskruitcomplot, 1605, Londen, Guy Fawkes

Anarchistische aanslag op Alexander II, 1881

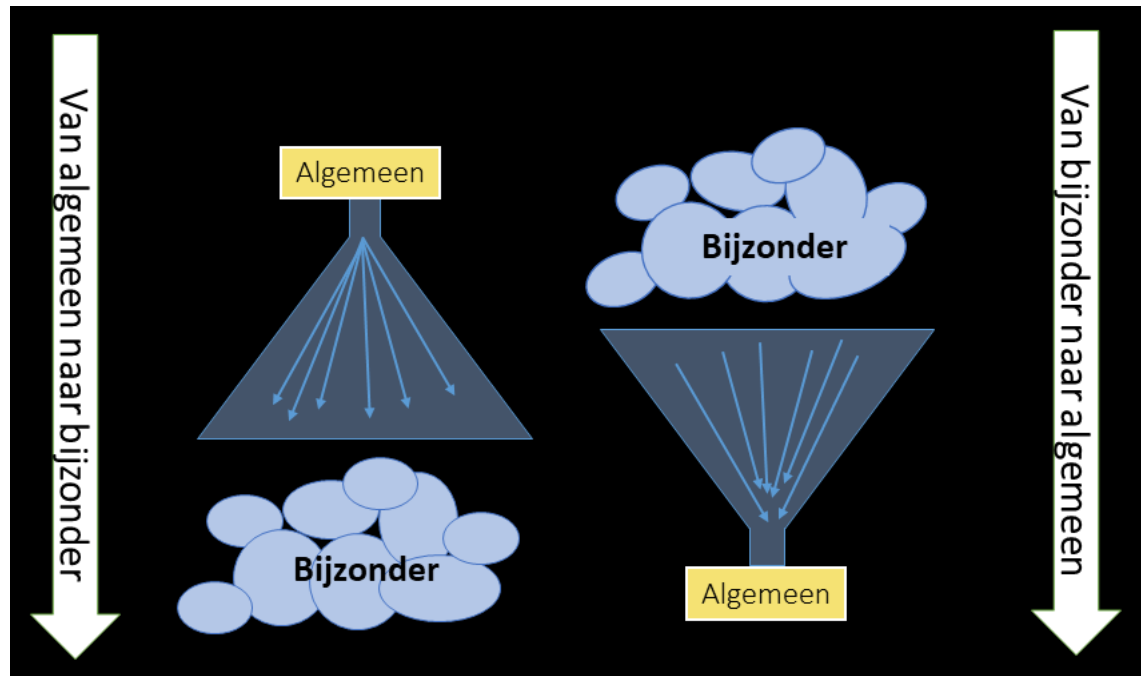

Vormgeving | bestaansverhelderende thema's

Twee methoden dus om met essentiële vragen om te gaan

Methode 1

Relevante vragen over ontwikkelingen door de tijd.

Methode 2

Vanuit historische analogieën naar relevante vragen.

CONCLUSIE:

Er is empirische grond om te stellen dat leerlingen geschiedenis niet erg relevant vinden.

Relevante vraagstukken en bestaansverhelderende thema's kunnen de relevantiebeleving van leerlingen positief beïnvloeden.

Werken met essentiële vraagstukken en historische analogieën is een manier om dat type onderwijs vorm te geven.

Toegepast op HC 'Steden en burgers in de Lage Landen'

Historische context: Steden en burgers in de Lage Landen 1050 – 1700

1. Wat maakte de opkomst van een stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten mogelijk (1050–1302)?

2. Welke invloed hadden sociaaleconomische en politieke ontwikkelingen op de positie van de stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten (1302–1602)?

3. In hoeverre bepaalde de burgerij de ontwikkelingen in de Republiek in de Gouden Eeuw (1602–1700)?

Van
inventariserende
vragen

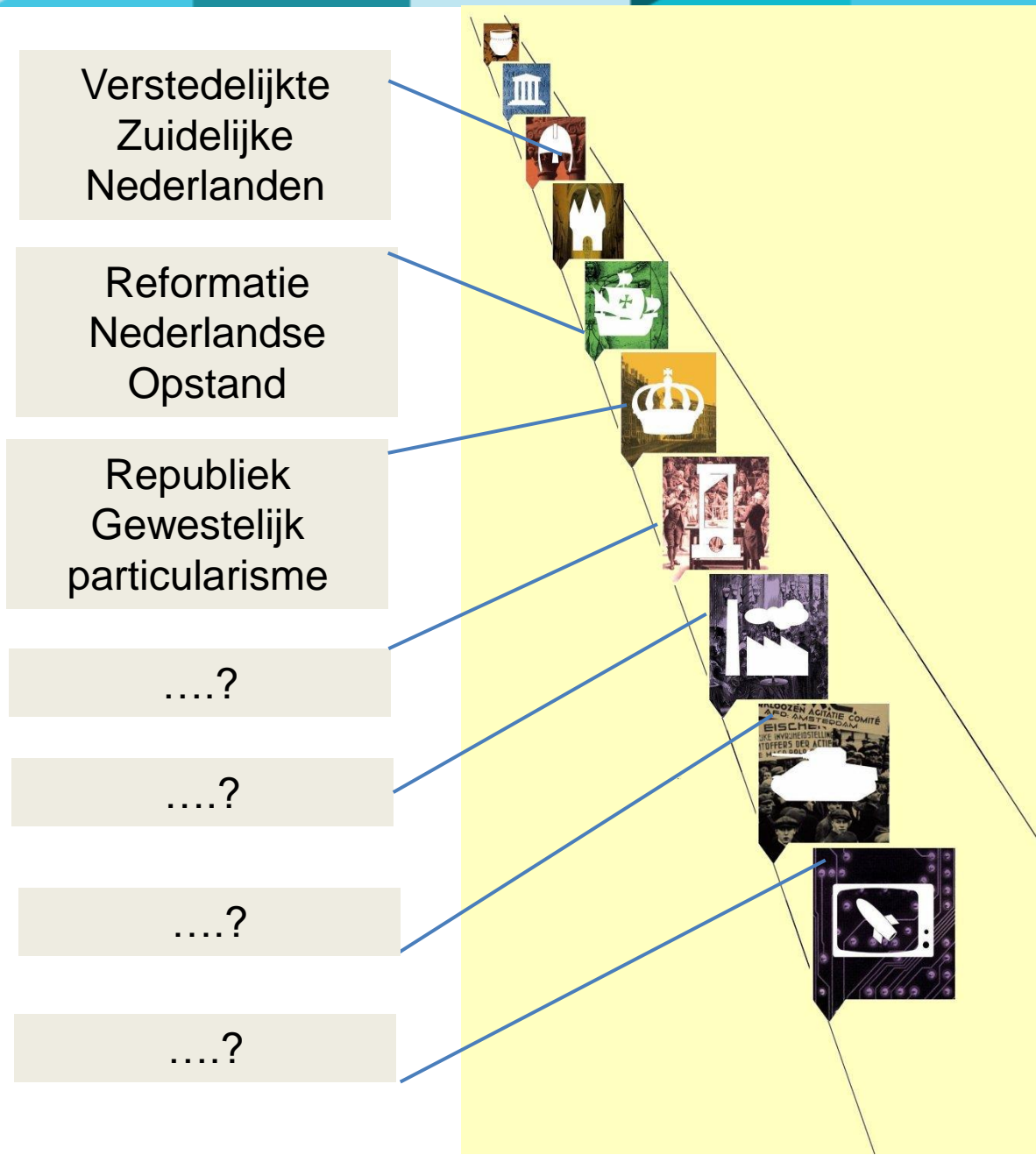

Naar een
problematiserende
of essentiële
vragen

Wat voor vragen kunnen dat zijn?
Wat heeft dit onderwerp te
maken met Nederland
tegenwoordig?

Essentiële vraag:

Hoe is Nederland een burgerlijk-egalitair land geworden met weinig sociale hiërarchie en relatief kleine verschillen tussen rijk en arm?

Verstedelijkte
Zuidelijke
Nederlanden

Reformatie
Nederlandse
Opstand

Republiek
Gewestelijk
particularisme

....?

....?

....?

....?

OPDRACHT 1

In een les worden de Franse en Russische revolutie met elkaar vergeleken. Tot welke essentiële vragen kan deze historische analogie leiden?

OPDRACHT 2

Na het voeren van oorlog volgen onderhandelingen over vrede. Die kunnen tot duurzame vrede leiden, maar ook tot gevoelens van revanchisme en blijvende spanningen. De essentiële vraag is:

Wat is een effectieve manier om vrede te sluiten?

Welke historische gebeurtenissen kunnen gebruikt kunnen worden om deze vraag in de les handen en voeten te geven? Wat zijn geschikte voorbeelden die met elkaar vergeleken kunnen worden?

DANK VOOR UW AANDACHT

t.van.straaten@hva.nl

Geschiedenisdag 2019 – ICLON/Universiteit Leiden
Dick van Straaten
Lerarenopleiding Geschiedenis BA/MA
Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding

Hogeschool van Amsterdam